

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 12 kwietnia 2017 r.

Poz. 3274

UCHWAŁA NR XXII/202/17 RADY GMINY BABIAK

z dnia 29 marca 2017 r.

w sprawie przyjęcia "Programu opieki nad zabytkami Gminy Babiak na lata 2017 - 2020".

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.) i art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.) po zaopiniowaniu projektu programu przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu Rada Gminy Babiak

uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki nad zabytkami Gminy Babiak na lata 2017–2020” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Babiak.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
(-) Ireneusz Wiśniewski

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY BABIAK
NA LATA 2017 - 2020**

BABIAK 2016

SPIS TREŚCI	str
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	8
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	8
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	10
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	15
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	15
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	16
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020	16
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	17
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	18
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	18
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	20
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	25
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	25
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	25
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	27
6.3. Zabytki ruchome.....	31
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	32
6.5. Zabytki archeologiczne.....	32
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	33
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	34

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	34
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	38
7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	41
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	41
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	43
7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń.....	44
7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	44
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy:	
• obiekty wpisane do rejestru zabytków.....	45
• obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.....	49
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	51
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	52
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	52
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	53
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	54
10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	55
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	58
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	59
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	60

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Babiak na lata 2017-2020* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejscowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina wiejska Babiak położona jest w północnej części powiatu kolskiego, we wschodniej części województwa wielkopolskiego. Miejscowość Babiak, siedziba władz samorządowych i zarazem lokalny ośrodek handlowo – usługowy dla mieszkańców gminy, oddalona jest 130 km od stolicy województwa, Poznania i ok. 18 km od miasta Koła. W latach 1975–1998 gmina administracyjnie należała do województwa konińskiego.

Powierzchnia gminy wynosi 133,77 km² i zajmuje 13,2% powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują 70% obszaru gminy, stąd jej funkcją wiodącą jest rolnictwo, a lasy ok. 20 % jej powierzchni, stanowiąc jeden z wyższych wskaźników lesistości w powiecie (dla powiatu wynosi 11%). Niemal cały obszar gminy objęty jest ochroną prawną w ramach

„Goplańsko - Kujawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu”, utworzonego w 1986 r. i obejmującego swym zasięgiem tereny 9 gmin. W północno- zachodniej części gminy położony jest Leśny Rezerwat Florystyczny „Kawęczyńskie Brzęki” ze stanowiskiem jarzębu brekinii, najdalej wysuniętym na wschód na Nizinie Wielkopolsko – Kujawskiej.

Gmina zamieszkiwana jest przez 8004 mieszkańców (stan na 30.06.2016 r.) Gęstość zaludnienia wynosi 59,8 M/km². Sieć osadniczą gminy tworzy 30 sołectw: Babiak, Bogusławice, Bogusławice-Nowiny, Brdów, Brzezie, Dębno Królewskie, Dębno Poproboszczowskie, Góraj, Janowice, Korzecznik-Podlesie, Korzecznik-Szatanowo, Lichenek, Lipie Góry, Lubotyń, Maliniec, Mchowo, Stare Morzyce, Mostki- Kolonia, Nowiny Brdowskie, Osówie, Ozorzyn, Podkiesze, Polonisz, Psary, Radoszewice, Stypin, Wiecinin, Zakrzewo, Zwierzchociny, Żurawieniec, obejmujących 46 miejscowości. Gmina sąsiaduje:

- od północy z gminą Wierzbinek w powiecie konińskim oraz gminami Topólka i Izbica Kujawska położonymi w województwie kujawsko-pomorskim,
- od południa z gminami Koło i Grzegorzew,
- od wschodu z gminami Kłodawa i Przedecz,
- od zachodu z gminami Sompolno (w powiecie konińskim) i Osiek Mały.

Ponadto gmina Babiak w miejscowości Psary przylega do jeziora Modzerowskiego, położonego w województwie kujawsko – pomorskim. Stanowi ono obszar chronionego krajobrazu i graniczy w części północno – wschodniej gminy z Goplańsko- Kujawskim Obszarem Chronionego Krajobrazu.

Jednostki osadnicze łączy sieć dróg gminnych o długości 172 km, pięć odcinków dróg powiatowych długości 30 km, a także trzy odcinki o łącznej długości ok. 30 km dróg wojewódzkich: nr 263 relacji Słupca – Ślesin – Sompolno – Kłodawa – Dąbie, nr 269 Szczerkowo - Izbica Kujawska - Chodecz - Kowal, nr 270 Brześć Kujawski - Izbica Kujawska – Koło. Przez gminę przebiega także dwutorowa magistrala kolejowa Śląsk - Porty, a także nieczynna obecnie jednotorowa linia kolejki wąskotorowej.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej Polski prof. Jerzego

Kondrackiego, część północna i środkowa obszaru gminy położona jest w makroregionie Pojezierze Wielkopolskie, w mezoregionie Pojezierze Kujawskie, a część południowa znajduje się w makroregionie Nizina Południowowielkopolska, w obrębie mezoregionu Wysoczyzna Kłódawska. Urozmaicona rzeźba terenu została wykształcona w okresie zlodowacenia środkowopolskiego i bałtyckiego. Występują zarówno tereny równinne moreny dennej, rozcięte dolinami denudacyjnymi i wzgórzami moren czołowych, jak i liczne wzniesienia i formy rynnowe z jeziorami np. Brdowskie czy Lubotyń. Różnica wysokości pomiędzy najniższym położonym fragmentem koryta Noteci (95,2 m n.p.m.), a najwyższym punktem terenu w rejonie Lichenka (155,3 m n.p.m.) wynosi ponad 60 m.

Sieć wodna należy do zlewni rzeki Noteć, która przepływa przez północne tereny gminy - jezioro Brdowskie. Południowy fragment gminy odwadniany jest przez dopływ Rgilewki – Strugę Kielczewską w zlewni Warty.

Gmina posiada bogactwa naturalne w postaci złoża węgla brunatnego, zlokalizowanego w południowej i środkowej części w złożu „Dęby Szlacheckie” i „Izbica Kujawska”, w części północnej mały fragment złoża „Mąkoszyn-Grochowska”, a także złoża kruszyw naturalnych „Łaziska” i „Grądy Brdowskie”. W 2015 r. odbyło się ważne referendum, w którym znaczna większość głosujących opowiedziała się przeciwko mającej powstać na terenie gminy Babiak kopalni węgla brunatnego – odkrywki „Dęby Szlacheckie”.

Tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. Wzrost osadnictwa nastąpił w okresie wczesnego średniowiecza, a jego intensyfikacja nastąpiła w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych, kształtując obecny układ miejscowości: Babiak, Stypin, Korzecznik-Szatanowo, Lipie Góry, Zakrzewo, Lubotyń, czy Janowice. Najstarsza wzmianka pisana, zawarta w papieskiej bulli Innocentego II z 1136, dotyczy Brdowa. Terytorium gminy w okresie piastowskim znajdowało się na pograniczu kujawsko-wielkopolskim. Po reformie administracji państwowej w XIV w. weszło w obręb województwa

brzesko-kujawskiego, a następnie województwa kaliskiego, wchodzących w skład Wielkopolski. W 1784 roku z inicjatywy Bonawentury Raczyńskiego, na terenie leśnym, jako osada przeznaczona dla napływających wówczas na teren powiatu kolskiego licznych kolonistów niemieckich, powstała wieś olęderska Babiak. Wkrótce, po sprowadzeniu do niej niemieckich sukienników, przekształciła się w osadę fabryczną. W 1815 r. Babiak uzyskał prawa miejskie. Jednak po niespełna sześciu dekadach, w wyniku represji rosyjskich po upadku Powstania Styczniowego, prawa te utracił. W centrum miejscowości zachował się tradycyjny układ miejski z wyraźnie zaznaczonym rynkiem w kształcie regularnego czworoboku.

Po II rozbiórce Polski w 1793 r. tereny gminy dostały się pod panowanie pruskie, natomiast w 1815 r. znalazły się pod zaborem rosyjskim i administracyjnie należały do guberni kaliskiej Królestwa Polskiego. W czasie I wojny światowej omawiane tereny znalazły się pod okupacją cesarskich Niemiec. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. należały do powiatu kolskiego w województwie łódzkim. W czasie II wojny światowej tereny gminy wcielono do Okręgu Rzeszy „Kraj Warty”, do rejencji inowrocławskiej. Hitlerowski najeźdźca represjonował i prześladował mieszkańców gminy, z których wielu straciło życie, w tym społeczność żydowska. Po wyzwoleniu przez wojska radzieckie w styczniu 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, legendy, obrzędy, postaci i zdarzenia historyczne, nazewnictwo - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Babiak na lata 2017-2020* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony

zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)

- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na

celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnymi obiektami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw

kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r., poz. 672 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r., poz. 778 ze zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016, poz. 2134 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku, gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r., poz. 1774 ze zm.)

Ustawa określa (w art. 13), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub

oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa (za wyjątkiem nieruchomości będących we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych). W myśl art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2016 r., poz. 290 ze zm.)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyłym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.) wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14.06.2005 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb

konserwatorskich,

- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach

środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystujące walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne,

działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie:

stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych

elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,

- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W punkcie 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu,

kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W podpunkcie 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja

dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W punkcie 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2013-2016 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/763/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 28 października 2013 r.

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

BABIAK

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, pl. Wolności:

a. kościół, ob. pawilon handlowy, nr 18, mur., 1823 r.,

Rejestr zabytków nr A-102/687 z dn. 15.07.1969

b. cmentarz przykościelny z ogrodzeniem, k. XVIII w., XIX w.

Rejestr zabytków nr A-531/272 z dn. 16.06.1998

BOGUSŁAWICE

ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY:

a. dwór, mur., 1933 r.,

Rejestr zabytków nr A-463/204 z dn. 4.09.1991

b. park, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr A-463/204 z dn. 4.09.1991

BRDÓW

ZESPÓŁ KLASZTORNY OO. PAULINÓW, ul. Kościelna 5:

a. kościół p.w. św. Wojciecha, mur., 1399 r., spalony 1748 r., odbud. 1758 r., dobud. wieży 1790 r., cz. zniszczony pożarem 1870 r., rozbud. wieży 1877 dobud. kaplicy 1913-1914 r.,

Rejestr zabytków nr A-5/239 z dn. 25.09.1930

b. klasztor, mur., k. XVII w., spalony 1748 r., odbud. 1758 r.,

Rejestr zabytków nr A-5/239 z dn. 25.09.1930

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI (2 kwatery północno-wschodnia i południowo-wschodnia, ul. Cmentarna, pocz. XIX w.

Rejestr zabytków nr A-519/260 z dn. 29.08.1995

DĘBNO POPROBOSZCZOWSKIE

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA, drewn., 1766 r.,
rozbud. 1906 r.,

Rejestr zabytków nr A-107/692 z dn. 21.07.1969

LIPIE GÓRY

MOGIŁA OFIAR WOJNY z 1939 r.,

Rejestr zabytków nr A-523/264 z dn. 25.10.1995

LUBOTYŃ

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. WAWRZYŃCA, mur., 1612-1620 r., przebud.
1897 r., dobud. zakrystii 1938 r., dobud. kruchty 1945 r.,

Rejestr zabytków nr A-167/1034 z dn. 20.03.1970

MCHOWO

ZESPÓŁ DWORSKO - FOLWARCZNY:

a. dwór "stary" nr 13 a, mur., pocz. XIX w., rozbud. pocz. XX w.,

Rejestr zabytków nr A-287/29 z dn. 30.04.1984

b. dwór "nowy" nr 13, mur., 1920 r.,

Rejestr zabytków nr A-287/29 z dn. 30.04.1984

c. park, pocz. XIX w., przekształcony ok. 1920 r.,

Rejestr zabytków nr A-287/29 z dn. 30.04.1984

WIECININ

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 44, mur., ok. 1880 r.,

Rejestr zabytków nr A-288/30 z dn. 30.04.1984

b. spichlerz, mur., 1895 r.,

Rejestr zabytków nr A-289/31 z dn. 30.04.1984

c. park, 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr A-288/30 z dn. 30.04.1984

6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BABIAK

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO, pl. Wolności:

- a. kościół, mur., 1857-1863 r., 1907 r.,
- b. ogrodzenie z bramą, mur.-żel., pocz. XX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO, ul. Poznańska

- a. cmentarz, pocz. XX w.,
- b. kaplica grobowa Słubickich, mur., pocz. XX w.,
- c. brama, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, pl. Wolności:

- a. kościół, ob. pawilon handlowy, nr 18, mur., 1823 r.,
Rejestr zabytków nr A-102/687 z dn. 15.07.1969
- b. pastorówka, ob. dom nr 19, mur., ok. 1830 r.,
- c. cmentarz przykościelny z ogrodzeniem, k. XVIII w., XIX w.
Rejestr zabytków nr A-531/272 z dn. 16.06.1998

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, ul. Zielona, k. XIX w.

CMENTARZ ŻYDOWSKI, XVIII w.

SZKOŁA, ul. Poznańska 5, mur., 1945 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Dworcowa:

- a. dworzec kolejowy nr 28, mur., 1932 r.,
- b. budynek pomocniczy, mur., 1932 r.,
- c. szalet, mur., 1932 r.,
- d. magazyn, mur., 1932 r.,
- e. zespół domu nr 26:
 - dom, mur., 1932 r.,
 - budynek gospodarczy, mur., 1932 r.,
- f. zespół domu nr 27:
 - dom, mur., 1932 r.,
 - budynek gospodarczy, mur., 1932 r.

GOSPODA, ob. dom, pl. Kościuszki 19/20/20 a, mur., 1850 r.

ul. Wiosny Ludów

MŁYN, mur., 1938 r.

BOGUSŁAWICE

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 1933 r.,

Rejestr zabytków nr A-463/204 z dn. 4.09.1991

b. park, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr A-463/204 z dn. 4.09.1991

c. brama z ogrodzeniem, mur., XIX/XX w.

d. obora I, mur., 2 poł. XIX w.,

e. obora II, mur., 2 poł. XIX w.,

f. owczarnia, mur., 2 poł. XIX w.,

g. stodoła, mur., 2 poł. XIX w.,

h. śrutownik, mur., 2 poł. XIX w.,

i. ośmiorak nr 85, mur., 2 poł. XIX w.,

j. ośmiorak nr 85 a mur., 2 poł. XIX w.,

k. dom nr 85 b, mur., pocz. XX w.

BRDÓW

ZESPÓŁ KLASZTORNY OO. PAULINÓW, ul. Kościelna 5:

a. kościół p.w. św. Wojciecha, mur., 1399 r., spalony 1748 r., odbud. 1758 r., dobud. wieży 1790 r., cz. zniszczony pożarem 1870 r., rozbud. wieży 1877 dobud. kaplicy 1913-1914 r.,

Rejestr zabytków nr A-5/239 z dn. 25.09.1930

b. klasztor, mur., k. XVII w., spalony 1748 r., odbud. 1758 r.,

Rejestr zabytków nr A-5/239 z dn. 25.09.1930

c. ogrodzenie z 2 bramami, mur., 1790 r.,

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI (2 kwatery północno-wschodnia i południowo-wschodnia, ul. Cmentarna, pocz. XIX w.

Rejestr zabytków nr A-519/260 z dn. 29.08.1995

ul. Kościelna

DOM NR 2, mur., pocz. XX w.

ul. Mickiewicza

DOM NR 19, mur., pocz. XX w.

BRZEZIE

POZOSTAŁOŚCI PARKU DWORSKIEGO, 1 poł. XIX w.

DĘBNO POPROBOSZCZOWSKIE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOLA:

a. kościół, drewn., 1766 r., rozbud. 1906 r.,

Rejestr zabytków nr A-107/692 z dn. 21.07.1969

b. cmentarz przykościelny, 2 poł. XVIII w.,

c. ogrodzenie z bramą, mur.-met., pocz. XX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, poł. XIX w.

KAPLICZKA, mur., ok. poł. XX w.

GÓRAJ

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 24, mur., 1927 r.,

b. chlewnia, mur., ok. 1927 r.,

c. stajnia, mur., ok. 1930 r.

KIEJSZE

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, ok. poł. XIX w.

LIPIE GÓRY

MOGIŁA OFIAR WOJNY z 1939 r.,

Rejestr zabytków nr A-523/264 z 25.10.1995

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, ok. poł. XIX w.

DWORZEC KOLEJOWY NR 14, mur., 1933 r.

LUBOTYŃ

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. WAWRZYŃCA:

a. kościół, mur., 1612-1620 r., przebud. 1897 r., dobud. zakrystii 1938 r.,
dobud. kruchty 1945 r.,

Rejestr zabytków nr A-167/1034 z dn. 20.03.1970

b. dzwonnica, mur., 1 poł. XX w.

c. ogrodzenie z bramą, mur.-met., XIX/XX w.

d. plebania nr 11, mur., 1 poł. XX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, pocz. XIX w.

MALINIEC

DOM NR 2, drewn., ok. 1900 r.

DOM NR 17, drewn., ok. 1900 r.

MCHOWO

ZESPÓŁ DWORSKO - FOLWARCZNY:

a. dwór "stary" nr 13 a, mur., pocz. XIX, w., rozbud. pocz. XX w.,
Rejestr zabytków nr A-287/29 z dn. 30.04.1984

b. dwór "nowy" nr 13, mur., 1920 r.,
Rejestr zabytków nr A-287/29 z dn. 30.04.1984

c. rządówka nr 14, mur., 2 poł. XIX w.,

d. park, pocz. XIX w., przekształcony ok. 1920 r.,
Rejestr zabytków nr A-287/29 z dn. 30.04.1984

e. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,

f. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,

g. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

h. kurniki, mur., 4 ćw. XIX w.,

i. wozownia, mur., 4 ćw. XIX w.,

j. magazyn, mur., 4 ćw. XIX w.,

k. brama z ogrodzeniem, mur., 4 ćw. XIX w.,

l. czworak nr 12, mur., 4 ćw. XIX w.

MOSTKI - KOLONIA

KAPLICZKA, mur., 1948 r.

OZORZYN

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór nr 22, mur., 3 ćw. XIX w.,

b. brama z ogrodzeniem, mur., 3 ćw. XIX w.,

c. park, 3 ćw. XIX w.,

d. kapliczka, mur., 2 poł. XIX w.,

e. obora, mur., 2 poł. XIX w.,

f. stajnia, mur., 2 poł. XIX w.

RADOSZEWICE

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 22, mur., XVIII/XIX w., przebud. XX w.,

b. stajnia, mur., 2 poł. XIX w.

STYPIN

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, 2 poł. XIX w.

SUCHY LAS

KARCZMA, ob. dom nr 1, drew., ok. 1880 r.

DOM NR 10, drew., 1939 r.

WIECININ

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 44, mur., ok. 1880 r.,

Rejestr zabytków nr A-288/30 z dn. 30.04.1984

b. spichlerz, mur., 1895 r.,

Rejestr zabytków nr A-289/31 z dn. 30.04.1984

c. park, 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr A-288/30 z dn. 30.04.1984

d. dom dla służby, mur., 2 poł. XIX w.

ZWIERZCHOCINY

KAPLICZKA, mur., ok. poł. XIX w.

DWÓR (ruina), mur., 2 poł. XIX w.

6.3. Zabytki ruchome

Na terenie gminy Babiak do rejestru zabytków wpisane są trzy zespoły zabytków stanowiące wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych.

Wyposażenie kościoła i klasztoru w Brdowie wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr B-101/47 na podstawie decyzji z dnia 9 listopada 1995 r. (26 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. barokowy ołtarz główny z 3 ćw. XVIII w., dwa barokowe ołtarze boczne, ambona z 4 ćw. XVIII w., Chrzcielnica z XVII w. z rzeźbą Boga Ojca na baldachimie, prospekt organowy, obrazy, świeczniki, naczynia liturgiczne. Zachowane w stanie dobrym i dostatecznym, obrazy po konserwacji w 2012 r.

Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Michała Archanioła w Dębnie Poproboszczowskim wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 134/Wlkp/B na podstawie decyzji z dnia 10 października 2008 r. Na

wyposażenie składają się m.in. barokowy ołtarz główny z obrazem św. Michała Archanioła i rzeźbami aniołków, dwa neobarokowe ołtarze boczne z XIX w., klasycystyczna chrzcielnica, barokowy chór muzyczny, rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego na belce tęczowej. Zachowane w dobrym stanie, ołtarze boczne po konserwacji w 2011 r.

W kościele par. p.w. św. Wawrzyńca w Lubotyniu wyposażenie wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr B-119/65 na podstawie decyzji z dnia 29 kwietnia 1998 r. (16 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. barokowy ołtarz główny z pocz. XVIII w., klasycystyczne ołtarze boczne z XIX w. z rzeźbiarskimi i malarskimi elementami, barokowy feretron z obrazami Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Józefa, epitafium inskrypcyjne Jadwigi z Dunin Modliszewskich Sierakowskiej z 1640 r., kartusz z herbem Rawicz Pawła Wołuckiego biskupa włocławskiego z ok. 1620 r. (płaskorzeźba w piaskowcu), naczynia liturgiczne. Wyposażenie zachowane generalnie w dobrym stanie, ołtarze po konserwacji w latach 1998-1999.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Babiak nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono również parków kulturowych.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych

i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23.07.2003 r., Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446 ze zm).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności człowieka wraz z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać dla dobra ogółu i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej kultury, którzy z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Babiak nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Babiak nie zewidencjonowano stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.

Obszar gminy Babiak został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1980-2003. AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych dotychczasowych założeniach obejmuje bowiem 2 etapy badawcze: 1) kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2) badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Babiak zewidencjonowano 135 stanowisk archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Dwory	Cmentarzyska		Osady	Inne	Ogółem
			plaskie	kurhanowe			
Ilość stanowisk ogółem	0	1	2	0	132	0	135
Wpisanych do rejestru	0	0	0	0	0	0	0

TAB. 1. Zestawienie dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Babiak przedstawiono za „Raportem o stanie zabytków w Gminie Babiak” z 2004 r. oraz danymi z archiwum WUOZ w Poznaniu Delegatura w Koninie

Teren gminy Babiak pod względem fizjograficznym położony jest w mikroregionie Niziny Południowo-Wielkopolskiej i mezoregionie Wysoczyzny Kłodawskiej. Powierzchnia terenu gminy jest urozmaicona. Różnica wysokości pomiędzy najniższym położonym fragmentem koryta Noteci (95,2 m n.p.m.), a najwyższym punktem terenu – kulminacją Wału

Wrząckiego w rejonie Lichenka (155,3 m n.p.m.) wynosi ponad 60 m. Obszar gminy Babiak prawie w całości należy do zlewni Noteci. Tylko część południowa gminy jest odwadniana przez dopływ Rgilewki – Strugę Kielczewską. Na terenie Gminy Babiak występują również jeziora. Są to Jezioro Brdowskie, Jezioro Lubotyńskie, Jezioro Brzeskie oraz graniczne Jezioro Modzerowskie

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają środkowej epoki kamienia – mezolitu. Na ten okres datuje się pojedyncze znaleziska (między innymi z okolic miejscowości Zakrzewo) narzędzi krzemiennych używanych przez ówczesnych ludzi. Społeczności kultur mezolitycznych prowadziły traperski tryb życia, trudniąc się łowiectwem, rybołówstwem i zbieractwem.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy Babiak widoczne jest w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie gminy Babiak wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych. Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmywnych wzniesień. Duża osada zamieszkała przez ludność tej kultury odkryta została w miejscowości Janowice i Zakrzewo.

Mniej liczne są natomiast ślady obecności na tych terenach ludności kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równolegle z kulturą pucharów lejkowatych.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo reprezentowana. Znamy tylko kilka stanowisk z tego

okresu w okolicach Babiaka.

Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Skupiska osadnicze tej kultury na obszarze gminy liczą kilkadziesiąt punktów. Warto tutaj wspomnieć o cmentarzysku z okolic miejscowości Zakrzewo. Stanowi ono unikatowy w skali województwa obiekt kultury łużyckiej z epoki brązu. Występują pochówki w rytuale birtualnym, czyli ciałopalne i szkieletowe.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W tym okresie odnotowujemy dalszy rozwój kultury łużyckiej. Osadnictwo kultury łużyckiej z tego okresu na terenie gminy jest bogato reprezentowane i koncentruje się zwłaszcza w okolicach miejscowości: Babiak, Bogusławice, Góraj, Janowice, Lubotyń, Stare Morzyce, Ozorzyn, Polonisz, Zakrzewo.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk ludności kultury przeworskiej (między innymi w okolicach miejscowości: Bogusławice, Góraj, Lubotyń, Stare Morzyce, Ozorzyn, Zakrzewo).

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich. Dotychczas nie udało się stwierdzić ciągłości osadnictwa w okolicach gminy Babiak.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Także na obszarze dzisiejszej gminy Babiak osadnictwo rozwijało się również we wczesnym i późnym średniowieczu. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV-XVI w. (pozostałości późnośredniowiecznej wsi odkryto między innymi nad jeziorem Lubotyńskim w pobliżu dzisiejszej miejscowości Lubotyń).

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne są obiektami dziedzictwa szczególnie narażonymi na zniszczenie. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe. Wiele z nich nie posiada własnej formy krajobrazowej, więc mieszkańcy gminy czasami nie są świadomi ich istnienia i wartości. Jednocześnie wiele stanowisk położonych jest poza terenem zamieszkałym, co utrudnia monitorowanie stanu ich zachowania i identyfikację bieżących zagrożeń. Często zniszczenia dokonywane na stanowiskach archeologicznych pozostają niezauważone lub problem ten jest bagatelizowany (np. w przypadku nielegalnych poszukiwań). Przyczynia się to do nieustannego uszczuplenia zasobu dziedzictwa archeologicznego.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446 ze zm.) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Większość odkrytych stanowisk na terenie gminy Babiak znamionuje znaczący stopień zniszczenia. Wynika to z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach. Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są więc inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg oraz eksploatacja złóż.

Gmina posiada bogactwa naturalne w postaci złoża węgla brunatnego, zlokalizowanego w południowej i środkowej części w złożu „Dęby Szlacheckie” i „Izbica Kujawska”, w części północnej mały fragment złoża „Mąkoszyn-Grochowiska”, a także złoża kruszyw naturalnych „Łaziska” i „Grądy Brdowskie”. Złoża te nie są aktualnie eksploatowane. W 2015 r. odbyło się ważne referendum, w którym znaczna większość głosujących opowiedziała się przeciwko mającej powstać na terenie gminy Babiak kopalni węgla brunatnego – odkrywki „Dęby Szlacheckie”.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Gmina Babiak jest obszarem typowo rolniczym ze znaczną przewagą gruntów ornych, około 67% powierzchni gminy stanowią użytki rolne, natomiast lasy i grunty leśne zajmują około 20% terenu gminy.

Program Rewitalizacji Gminy Babiak oraz Strategia Rozwoju Gminy Babiak wymieniają ponadto następujące inwestycje mogące stanowić zagrożenie dla stanowisk archeologicznych:

- budowa boiska wielofunkcyjnego w miejscowości Brdów w latach 2017-2018,
- budowa deptaka nad jeziorem w Brdowie w latach 2017-2018,
- przebudowa drogi gminnej nr G-492515 i G-492588 w Babiaku przewidziana na rok 2017,
- przebudowa drogi gminnej nr G-492596 i G-492596s w Brdowie ul. Stodólna przewidziana na rok 2017,
- przebudowa drogi gminnej G-492547 w m. Ozorzyn przewidziana na rok 2017,
- przebudowa drogi gminnej nr G-492577 w m. Babiak – ul. Poznańska przewidziana na lata 2017-2019,
- przebudowa drogi gminnej nr G-492518 w m. Wiecinin-Radoszewice przewidziana do zakończenia do roku 2019,
- przebudowa drogi gminnej nr G-492525 w m. Babiak-Kiejsze przewidziana do zakończenia do roku 2019,

- przebudowa drogi gminnej nr G-492626 - Ozorzyn przewidziana do zakończenia do roku 2019,
- przebudowa drogi gminnej nr G-492594 w m. Brdów - ul. Ks. Markowskiego przewidziana do realizacji w latach 2018-2022,
- przebudowa drogi gminnej nr G-492540 w m. Brdów-Ostrowy Brdowskie przewidziana do realizacji w latach 2018-2022,
- budowa sieci kanalizacyjnej w m. Babiak- etap IX do roku 2018,
- budowa sieci kanalizacyjnej w m. Ozorzyn do 2019,
- budowa sieci kanalizacyjnej w m. Brdów - etap IV przewidziana do realizacji w latach 2018-2022,
- budowa oczyszczalni przydomowych na terenie gminy w latach 2017-2022.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Babiak uchwalone zostało przez Radę Gminy Babiak Uchwałą Nr XLI/192/98 z dnia 19 czerwca 1998 roku, opracowane dla obszaru całej gminy, następnie zmienione dla części obszaru gminy Uchwałą Rady Gminy Babiak Nr XXXVI/263/09 z dnia 30 grudnia 2009 roku.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W *Studium* przedstawiono rys historyczny gminy, wymieniono obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków oraz objęte ochroną konserwatorską. Ustalono dla nich wyszczególnione poniżej zasady ochrony:

1. Dla obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków i podlegających ochronie konserwatorskiej na podstawie wpisu do gminnej ewidencji zabytków należy:

- dążyć do utrzymania historycznych podziałów działek;
- dążyć do zachowania historycznych linii zabudowy;
- zachować otoczenie historycznych zespołów zabudowy i budowli, zachować zieleń towarzyszącą obiektom zabytkowym;
- dążyć do zaakcentowania elementów krystalizujących przestrzeń, walorów dawnego zagospodarowania, elementów symbolicznych, dominant;
- rozważyć modernizację lub wymianę małowartościowej zdekapitalizowanej lub dysharmonizującej zabudowy;

- dostosować wizualnie nową zabudowę do zabudowy historycznej respektując historyczny kontekst przestrzenny i harmonijnie wpisując się w zastany układ, zachowując charakter i skalę zabudowy oraz jej charakterystyczną intensywność;

- dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach tych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Koninie zgodnie z ustawą ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

2. W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołów dworsko - parkowych obowiązuje:

- a) historyczna parcelacja (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- b) zachowanie zabytkowej zieleni.
- c) zachowanie zabytkowej zabudowy,
- d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie: lokalizacji, skali i formy.

3. Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, takie jak:

- a) w odniesieniu do zabudowy - rozbiórki, remonty, przebudowy, rozbudowy, budowy,
- b) w odniesieniu do zieleni – wycinki, nasadzenia, prace porządkowe i pielęgnacyjne,
- c) podziały geodezyjne,
- d) prace ziemne,
- e) zmiany sposobu użytkowania,
- f) zmiany zagospodarowania,

wymagają zezwolenia Wielkopolskiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Koninie.

4. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, wyznaczono w studium strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Na obszarach tych podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac

archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Koninie zgodnie z ustawą ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5. Zadania inwestycyjne związane z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi (większe inwestycje drogowe, budowa hal i budynków o znacznych powierzchniach);

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szerokopłaszczyznowych zadań inwestycyjnych obowiązek przeprowadzania:

- rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych,
- ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,
- stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu.

6. Ochrony jako dobra kultury współczesnej wymagają także wszystkie miejsca pamięci, tablice pamiątkowe, kapliczki.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Babiak nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów, na których nie występują zewidencjonowane zabytki nieruchome i stanowiska archeologiczne.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie gminy Babiak, na obszarach dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, realizowane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji celu publicznego, które uzgadniane są

z konserwatorem zabytków.

7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153) Gmina Babiak posiada opracowany w 2005 r. plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi. Na terenie gminy Babiak znajdują się dwa takie obszary:

Goplańsko-Kujawski Obszar Chronionego Krajobrazu ustanowiony Uchwałą Nr 53/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. Obszar należący do Pojezierza Kujawskiego o powierzchni 660 km² obejmuje tereny o różnej genezie. W jego granicach znajduje się strefa ostatniego glacjału jak i fragment terenu objętego zlodowaceniem środkowopolskim. Ma to swoje przełożenie w urozmaiconej rzeźbie terenu, z licznymi jeziorami, dolinami rzecznyymi, obniżeniami, z niewielkimi lasami. W granicach obszaru ochronie podlegają partie lasów z cennym

drzewostanem, mokradła i torfowiska, sprzyjające rozwojowi różnorodnej roślinności bagiennej i łąkowej, często na glebach pochodzenia organicznego, podlegające odrębnej ochronie.

Rezerwat „Kawęczyńskie Brzęki” utworzony został na podstawie Zarządzenia Nr 219 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 2 lipca 1959 r. Położony w północno-zachodniej części gminy, zajmuje powierzchnię 49,64 ha. Rezerwat posiada charakter florystyczny. Stanowi go las liściasty ze stanowiskiem jarzębu brekinii, porastający falisty teren z pagórkami o łagodnych zboczach, uformowany w okresie zlodowacenia bałtyckiego.

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy

• obiekty wpisane do rejestru zabytków

BABIAK – KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. pawilon handlowy

Parafia ewangelicka w Babiaku założona została w 1796 roku. Pierwszy kościół drewniany, spalony w 1810 r. Obecny zbudowany w 1823 roku. Budynek murowany z cegły, otynkowany, założony na planie prostokąta z węższym, prosto zamkniętym dawnym prezbiterium i centralnymi ryzalitami na bokach dawnej nawy. Bryła dwukondygnacyjna, nakryta dachem trójspadowym. Fasada z czterokolumnowym portykiem zwieńczonym trójkątnym szczytem. Elewacje rozczłonkowane pilastrami, w polach otwory okienne zamknięte łukiem pełnym. W okresie powojennym obiekt użytkowany był przez Gminną Spółdzielnię jako magazyn. Od 1998 r. jest własnością prywatną, po remoncie i adaptacji na pawilon handlowy.

Teren przykościelny ograniczony z dwóch stron murem z cegły, obsadzony wokół kasztanowcami.

BOGUSŁAWICE – ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY

Dwór wzniesiony w 1933 r. w miejscu poprzedniej siedziby. Murowany z cegły, założony na planie prostokąta. Część wschodnia parterowa, część zachodnia dwukondygnacyjna. Obiekt od lat nieużytkowany, zrujnowany.

Park założony w stylu krajobrazowym w 1 poł. XIX w. Zachowany starodrzew (lipy, jesiony, dęby), częściowo układ dróg. Na skutek braku pielęgnacji nastąpił znaczny rozrost samosiewów, część drzew obumarła, zanieczyszczone i zarośnięte są stawy. Stan zachowania zły.

Zespół dworsko-parkowy jest własnością prywatną.

BRDÓW – ZESPÓŁ KLASZTORYNY OO. PAULINÓW

Usytuowany w północno-zachodniej części wsi, na wzniesieniu łagodnie opadającym w kierunku północno-zachodnim do Jeziora Brdowskiego. Kościół wzmiankowany w 1399 r., ok. 1430 r. oddany przez Władysława Jagiełłę paulinom z Częstochowy, którzy opiekowali się parafią do 1819 r. Powrócili na krótko w latach 1860-1864, a na stałe w 1952 r. W 1652 r. kościół zniszczony został przez Szwedów, rok 1748 przyniósł kolejny pożar kościoła. Świątynię odbudowano w stylu barokowym w 1758 r. W 1790 r. dobudowano wieżę, wzniesiono mur z dwiema bramami otaczający zespół klasztorny. Wieża spłonęła od pioruna w 1870 r., odbudowana jeszcze wyższa w 1877 r. W latach 1913-1914 dobudowano od strony południowej kaplicę wg projektu Józefa Dziekońskiego. Kościół murowany z cegły, otynkowany, jednonawowy z wąskim, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Do prezbiterium od północy przylega składzik, od południa zakrystia. Przy nawie, po stronie południowej kaplica na planie kwadratu nakryta kopułą z latarnią. Od zachodu czterokondygnacyjna wieża. Dachy kryte blachą miedzianą. Elewacje wieży podzielone wydatnymi, profilowanymi gzymsami, elewacje nawy i prezbiterium oszkarpowane, kaplica w narożach oszkarpowana ze ścianami podzielonymi pilastrami.

Prostopadle do kościoła, od strony zachodniej, przylega budynek klasztoru, połączony z nim krytym przejściem na wysokości pierwszego piętra. Klasztor wzniesiony został prawdopodobnie w k. XVII w. Spalony w 1748 r., odbudowany w roku 1758. Budynek murowany z cegły, otynkowany, założony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, częściowo podpiwniczony nakryty dachem dwuspadowym pokrytym blachą miedzianą. Szczyty ujęte spływami wolutowymi, zwieńczone frontonami. Kościół i klasztor wielokrotnie remontowane, utrzymane

w bardzo dobrym stanie.

DĘBNO POPROBOSZCZOWSKIE – KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA

Kościół wzniesiony w 1766 r. staraniem proboszcza Szymona Sochackiego. Około 1906 r. przedłużono nawę, a w 1987 r. dostawiono od zachodu kruchtę. Kościół konstrukcji zrębowej, oszalowany. Orientowany. Jednonawowy z węższym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium, przy którym od strony północnej zakrystia. Przy nawie od zachodu i południa dwie kruchty. Dachy kryte gontami. Nad nawą wieżyczka na sygnaturkę zwieńczona blaszonym hełmem. Wewnątrz drewniany strop, nad chórem pozorna kolebka. Obiekt wielokrotnie remontowany, w dobrym stanie.

LUBOTYŃ – KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. WAWRZYŃCA

Kościół wzniesiony w latach 1612-1620 z fundacji Jadwigi z Dunin-Modliszewskich Sierakowskiej, kasztelanowej łódzkiej. W 1897 r. nastąpiła przebudowa, w trakcie której m.in. fasadzie nadano styl upodabniający do renesansu. Restaurowany w latach 1905, 1938, 1945. Do prezbiterium, od północy, dobudowano w 1938 r. zakrystię. Przy nawie, od południa, pobudowano w 1945 r. kruchtę, która pełni obecnie funkcję kaplicy przedpogrzebowej. Kościół murowany, ściany wewnątrz otynkowane. Orientowany. Założony na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Dachy kryte blachą miedzianą. Fasada zwieńczona wysokim szczytem o półkoliście zamkniętych uskokach, z wysmukłymi, tynkowanymi półkolistymi blendami. Elewacje oszkarpowane, otwory okienne zamknięte łukiem pełnym. Wnętrze jednonawowe, prezbiterium oddzielone od nawy półkolistym łukiem tęczowym, w części zachodniej chór muzyczny wsparty na trzech arkadach. Stan zachowania dobry.

MCHOWO – ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY

Dwór „stary” wzniesiony w pocz. XIX w., rozbudowany w pocz. XX w. o pomieszczenia od strony zachodniej. Murowany, parterowy, w części podpiwniczony, z użytkowym poddaszem, pierwotnie na planie litery „L” (obecnie część północna uległa zawaleniu i została rozebrana). Południowa część nakryta wysokim dachem czterospadowym pokrytym blachą. Budynek nieużytkowany w bardzo złym stanie technicznym.

Dwór „nowy” zbudowany został w 1920 r., obok poprzedniej siedziby właścicieli majątku, przez Wacława Szamowskiego. Murowany z cegły, otynkowany, na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem czterospadowym pokrytym dachówką ceramiczną, w połaciach dachu lukarny. Na osi fasady czterokolumnowy portyk zwieńczony frontonem z tarczą herbową. Obiekt po remoncie (dach, nowe pokrycie, elewacje) w dobrym stanie.

Park założony w stylu krajobrazowym w pocz. XIX wieku, przekształcony ok. 1920 r. Zachowany w pierwotnych granicach, ze starodrzewem, wśród którego dominują jesiony, lipy, graby, klony. Zniekształcona kompozycja na skutek wprowadzenia przypadkowych nasadzeń, m.in. na osi dworu i wykorzystania części północnej na boisko. Obiekt w stanie dostatecznym wymaga przeprowadzenia prac rewaloryzacyjnych. Zespół dworsko-parkowy jest własnością prywatną.

WIECININ – ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY

Dwór zbudowany w 2 poł. XIX w. przez ówczesnego właściciela majątku Tadeusza Chrzęszcza. Budynek murowany, otynkowany, założony na planie prostokąta z pięcioboczną przybudówką w części zachodniej i prostokątną przybudówką w szczycie wschodnim. Bryła jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem, podpiwniczona, nakryta wysokim dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Na osi fasady kolumnowy portyk zwieńczony gładkim frontonem. Obiekt systematycznie remontowany (konstrukcja dachu, wymiana pokrycia wewnątrz), utrzymany w dostatecznym stanie.

Park założony w stylu krajobrazowym w 2 poł. XIX w. Zachowany liczny starodrzew, w drzewostanie dominują jesiony, lipy, dęby, zachowana pomnikowa aleja grabowa. W parku przeprowadzono podstawowe prace porządkowe i pielęgnacyjne zieleni. Uzupełniono zielen parkową nowymi nasadzeniami. Zespół dworsko-parkowy jest własnością prywatną.

Spichlerz zbudowany w 1895 r. Budynek murowany z cegły, na rzucie prostokąta, podpiwniczony, trójkondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym, pokrytym papą. Obiekt nieużytkowany, w bardzo złym stanie technicznym (spękane mury, zarwany dach nad częścią

wschodnią). Własność prywatna.

- **obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków**

Do najcenniejszych obiektów na terenie gminy ujętych w gminnej ewidencji zabytków należą: kościół par. p.w. Przemienienia Pańskiego w Babiaku, kaplica grobowa Słubickich na cmentarzu parafialnym oraz zespół dworsko-parkowy w Ozorzynie.

BABIAK – KOŚCIÓŁ PAR. P.W. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO

Budowę kościoła rozpoczęto w 1857 r. z inicjatywy ówczesnego właściciela dóbr w Ozorzynie – Albina Słubickiego, przerwano w 1863 r., gdy władze rosyjskie zabroniły jej wykończenia. Budowę ukończono w 1907 r. Budowla murowana, założona na planie prostokąta z prezbiterium zamkniętym półkoliście i prostokątną zakrystią od strony północno-zachodniej. Od południa czterokondygnacyjna wieża nakryta ostrosłupowym hełmem. Dachy kryte blachą. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte łukiem pełnym w profilowanych opaskach. Zachowany detal architektoniczny w postaci boniowanych lizen, pilastrów, profilowanych gzymsów. Wewnątrz stropy. Wielokrotnie remontowany (dach, wieża, elewacje), utrzymany w dobrym stanie.

BABIAK – KAPLICA GROBOWA SŁUBICKICH

Kaplica zbudowana po śmierci Haliny Słubickiej, jedynej córki Henryka Słubickiego (zm. w 1910 r. w wieku 17 lat). Usytuowana w północnej części cmentarza parafialnego. Murowana z cegły, na kamiennym cokole, założona na planie prostokąta, jednokondygnacyjna, podpiwniczona; od południa wejście do krypty. Bryła w narożach ujęta przyporami zwieńczonymi sterczynami z kwiatonami. Otwory okienne zamknięte ostrym łukiem. Wnętrze jednoprzestrzenne przekryte sklepieniem gwiaździstym, na osi ostrołukowa wnęka ołtarzowa. Obecnie pełni funkcję kaplicy przedpogrzebowej. Stan zachowania dostateczny.

OZORZYN – ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY

Usytuowany na skraju wsi, przy rozwidleniu dróg prowadzących z Babiaka do Sompolna i Lichenka. Założony w latach 70 XIX w. Dwór murowany, na planie wydłużonego prostokąta, jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, w części południowej podpiwniczony, nakryty

dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Od wschodu ryzalit poprzedzony gankiem, przechodzący w wystawkę zwieńczoną attyką, od zachodu osiowy, dwukondygnacyjny ryzalit zwieńczony frontonem, z otworami okiennymi ujętymi pilastrami podtrzymującymi trójkątne naczółki. Elewacje dzielone profilowanymi gzymsami. Obiekt utrzymany w stanie dostatecznym.

Park założony w stylu krajobrazowym. Drzewostan parkowy dobrze zachowany, choć na skutek braku pielęgnacji, silnie zagęszczony, częściowo zatarty układ komunikacyjny. Obiekt wymaga przeprowadzenia prac rewaloryzacyjnych.

Zespół dworsko-parkowy jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych.

Ważnym elementem krajobrazu kulturowego gminy są cmentarze ewangelickie. Miejsca te odznaczają się wyjątkowym charakterem „sacrum”, wpływają na określenie „genius loci” danej miejscowości. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku wydaje się rzeczą oczywistą, bez względu na charakter wyznaniowy czy podziały narodowościowo – społeczne.

Niestety, obecny stan zachowania nieczynnych cmentarzy ewangelickich jest zły. Przyczyną takiego stanu jest brak opieki wynikający z zapomnienia lub nieobecności rodzin osób tam pochowanych. Tereny przez lata zarośnięte, co spowodowało brak czytelności rozplanowania obiektu (granice, układ kwater), a architektura nagrobna została zniszczona w wyniku upływu czasu, zachowana fragmentarycznie, przemieszczona. Dość liczne, choć zaniedbane i zniszczone nagrobki znajdują się na terenie cmentarzy w Babiaku, Kiejszach i Lipich Górach. Pojedyncze fragmenty nagrobków zachowały się na cmentarzu w Stypnie.

W 2016 r. z inicjatywy wolontariuszy, przy wsparciu Gminy Babiak i Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Koninie przeprowadzono prace porządkowe na cmentarzach w Babiaku, Lipich Górach i Kiejszach. Uporządkowano zielen (wycięto samosiewny drzew, zarośla dziczyatych krzewów), odsłonięto i oczyszczono zachowane nagrobki. W kolejnych latach planowane jest oznakowanie cmentarzy i konserwacja

najcenniejszych nagrobków.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Babiak nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym

przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Babiak wykonała w 2008 roku gminną ewidencję zabytków nieruchomych i zespołów stanowisk archeologicznych.

W roku 2016 dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków

nieruchomych. Wykonano karty adresowe obiektów zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe, uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem do końca 2017 roku zostanie wykonana ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „*Programu opieki nad zabytkami Gminy Babiak*” na stronie internetowej Urzędu Gminy,

- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXXIII/246/09 Rady Gminy Babiak z dnia 25 września 2009 r. W latach 2010-2016 Gmina dofinansowała prace remontowe i konserwatorskie przy następujących obiektach: kościół p.w. św. Wawrzyńca w Lubotyniu (remont więźby dachowej, remont elewacji), kościół p.w. św. Michała Archanioła w Dębnie Poprobszczowskim (konserwacja ołtarza głównego i dwóch bocznych, konserwacja dachu), klasztor OO. Paulinów w Brdowie (konserwacja dwóch obrazów). Planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na

dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,

10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału, zaś istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiegają. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy, ze szczególnie cennymi obszarami chronionymi, atrakcyjność wykorzystywanych już turystyczno-rekreacyjnie akwenów wodnych, rozsiane po gminie cenne obiekty architektoniczne o bogatym przekroju stylów utrwalonych w budowach sakralnych oraz przypominających świetność szlachecką budowach rezydencjonalnych, sanktuarium ojców paulinów w Brdowie, stanowią o jej znacznej atrakcyjności turystycznej. Budowa stancy wodnej, zaplecza turystyczno – sportowego, ścieżek dydaktycznych, punktów obserwacji ornitologicznych, szlaków konnych, to tylko niektóre z możliwości wyeksponowania tych terenów, a także możliwość wkomponowania ich w regionalne i ponadregionalne szlaki. Organizowane dotychczas festyny z okazji Dnia Babiaka, imprezy związane z lokalnym folklorem czy powiązane z tradycją „święconej fajki”, to zaledwie początek organizacji przedsięwzięcia turystycznego o regionalnej skali, gdyż ponadlokalna forma daje przywilej sięgnięcia po środki unijne. Gmina zaś, mając mniejsze możliwości, w partnerstwie z innymi gminami może się podjąć takiego zadania. Możliwość taką stwarza, powołana w 2006 r., Lokalna Grupa Działania „Stowarzyszenie Wielkopolska Wschodnia”, obejmująca swym zasięgiem tereny gmin: Babiak, Kramsk, Krzymów, Sompolno, Wierzbinek i Koło.

Stowarzyszenie w swoich formach działania uwzględnia ochronę oraz promocję krajobrazu i dziedzictwa kulturowego, rozwój turystyki, sportu i rekreacji, a także popularyzację i rozwój produkcji ekologicznych wyrobów regionalnych oraz przedsiębiorczości. Równie unikalna forma związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych, to przecinające tereny gminy szlaki turystyczne. Wiodą one przez najciekawsze pod względem przyrodniczym i krajobrazowym obszary i niektóre miejscowości posiadające obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach:

- ❖ Kulturowy *Szlak Szwedzki* łączy miejscowości leżące na terenie powiatu konińskiego, kolskiego i tureckiego, związane z wydarzeniami wojny polsko - szwedzkiej 1655-1660. Przebiega przez: Konin - Tuliszków - Brudzew - Koło – Brdów (wówczas miasteczko zniszczone przez Szwedów) - Gosławice - Kazimierz Biskupi - do m. Przyjma,
- ❖ Rowerowy *szlak zielony*, utworzony na terenie powiatu kolskiego o długości ok. 85 km, w tym na terenie gminy 48 km. Szlak rozpoczyna się i kończy w Kole, a wiedzie przez: Borki, Młynek, Budziszlaw Stary, Drzewce, Smólniki, Plebanki, Lipiny, Lichenek, Babiak, Zakrzewo, Brzezcie, Lubotyń, Góraj, Mchowo, Wiercinin, Radoszewice, Polonisz, Brdów, Nowiny Brdowskie, Osówie, Kielczew, Boguszyniec, Mikołajówek. Na odcinku Babiak - Brdów istnieje możliwość skrócenia szlaku do ok. 45 km – *kolor żółty*.

Ta niewielka ilość szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków czy ścieżek dydaktycznych, które wzbogaciłyby już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Ostatnio dużym zainteresowaniem spotyka się idea *Questingu*, czyli zwiedzanie

z elementami gier terenowych, wyprawy odkrywców, warsztaty edukacyjne. Idea ta łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Przykładem mógłby być szlak kapliczek i figur przydrożnych, uwzględniający historię powstania wsi, tradycje walk powstańczych czy różne formy architektoniczne tych niewielkich budowli kultowych. Stanowią one charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy wyróżniki, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością, świadczące nie tylko o religijności mieszkańców tego terenu, ale i o bogactwie tutejszej kultury ludowej, a znajdują się one w wielu miejscowościach gminy np. w Bogusławicach, Dębnie Poproboszczowskim, Mostkach - Kolonii, Ozorzynie i Zwierzchocinach. Wskazane byłoby *utworzenie specjalnego rowerowego szlaku* z nimi związanego. Warto byłoby wyeksponować fakt pochówku w 1805 r. na cmentarzu w Brdowie Jakuba Krzyżanowskiego, dziadka Fryderyka Chopina. Wraz z regionalnym sanktuarium maryjnym, erygowanym w 1436 r. klasztorem zakonu ojców paulinów w Brdowie i XVIII-wieczną świątynią w Dębnie Poproboszczowskim stanowią materię do *utworzenia szlaku kulturowego*, który mógłby zostać włączony do ponadregionalnego szlaku obiektów religijnych i pielgrzymkowego osób zdążających z Włocławka do Częstochowy. Szczególnych szans dla takiego projektu należałoby upatrywać w perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014 – 2020 oraz wsparciu dla turystyki z programu COSME. Program ma wydzielone środki finansowe, przeznaczone na promocję turystyki kulturowej, wsparcie rozwoju nowych form turystyki, rozwój markowych regionalnych produktów turystycznych, wsparcie dla transportu rowerowego.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, i której pierwsze realizacje znajdziemy w miejscowościach Bagno i Korzecznik-Podlesie, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Brak obiektów budownictwa wiejskiego wpisanych do

rejstru zabytków nie stanowi przeszkody rozwoju tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich, dla których to dom drewniany czy zagroda stanowić może swoiste logo na rynku turystycznym, i które w znaczący sposób mogą przyczynić się do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

Niezależnie od powyższego, przy pomocy organizacji pozarządowych i w porozumieniu z właścicielami nieruchomości, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych w gminie.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Babiak wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Babiaku zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu.

W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz.1446 ze zm, art. 71-83). Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

**4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego,
Departament Kultury**

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

**5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki
Wodnej w Poznaniu**

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.